

Een algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse

De maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) is een belangrijk hulpmiddel bij de onderbouwing van beleidskeuzes. De Algemene leidraad MKBA geeft aan welke richtlijnen bij het opstellen van een MKBA moeten worden gehanteerd; deze zijn inzetbaar voor alle terreinen van overheidsbeleid. De leidraad besteedt daarom speciale aandacht aan de aansluiting van de MKBA op de besluitvorming en aan de kwaliteit van de empirische informatie.

GUSTA RENES

Senior beleidsonderzoeker bij het PBL en auteur van de Algemene leidraad MKBA

GERBERT ROMIJN

Programmaleider bij het CPB en auteur van de Algemene leidraad MKBA

Overheidsbeleid betreft het maken van keuzes. Nederland heeft een traditie in *evidence based* beleid zoals dat ook vastgelegd is in de Comptabiliteitswet. De overheid maakt haar keuzes op basis van onderbouwde inzichten over de effectiviteit van beleidsalternatieven en beoordeelt of de voordelen ervan voldoende opwegen tegen de ingezette middelen. Maatregelen hebben echter over het algemeen veel ongelijksoortige effecten. Een investering in een weg heeft effecten op congestie, maar ook op de leefbaarheid, natuur en verkeersveiligheid. Investerings in de zorg hebben effecten op gezondheid, maar ook op arbeidsproductiviteit en werkgelegenheid. Hoe moeten de verschillende effecten met elkaar vergeleken worden?

Maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) is een instrument dat bijdraagt aan een objectieve weging van de verschillende effecten en belangen vanuit de maatschappij als geheel. Het is daarmee een belangrijk hulpmiddel bij de onderbouwing van beleidskeuzes. Zoals het kabinet in zijn brief van 6 december 2013 aan de Tweede Kamer (Kabinetsbrief, 2013) aangaf, is de MKBA het meest volledige ex ante evaluatie-instrument dat goed past in de Nederlandse evidence based beleidstraditie.

Het gebruik van de MKBA bij de beleidsvoorbereiding heeft een lange geschiedenis, ook in Nederland, zoals de bijdrage van Kind *et al.* (2014) in dit Dossier laat zien. Bij de beleidsdiscussie over bijvoorbeeld de aanleg van de Betuweroute bleek echter dat over een juiste toepassing van de MKBA grote controverses kunnen bestaan. Om het juiste gebruik van de MKBA te bevorderen, is het daarom nodig om een standaard te ontwikkelen. Dat is niet alleen in Nederland zo, maar ook in landen als het VK, de VS, Noorwegen en Nieuw-Zeeland is in verschillende mate van detail het gebruik van de MKBA gestandaardiseerd en voorgeschreven. In dat licht verscheen in 2000 de Leidraad Overzicht Effecten Infrastructuur, kortweg de Leidraad OEI (Eijgenraam *et al.*, 2000) die de systematiek voor het beoordelen van transportinfrastructuurprojecten standaardiseerde met behulp van de MKBA.

Het opstellen van MKBA's is ondertussen allang niet meer beperkt tot het terrein van infrastructuur

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders

te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

en ook niet tot investeringen. Er zijn MKBA's opgesteld voor bijvoorbeeld de kilometerheffing, gebiedsontwikkelingsprojecten en milieubeleid, en ook voor het sociale domein wordt de methode toegepast. In de loop der jaren is die systematiek verder ontwikkeld en uitgewerkt in aanvullingen, werkwijzers, handreikingen en in uitgevoerde MKBA's. Door deze ontwikkelingen is er behoefte gebleken aan een nieuwe leidraad voor het opstellen van MKBA's; de Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse (ofwel de Algemene leidraad MKBA; Romijn en Renes, 2013).

Het doel van de Algemene leidraad is om de opgedane kennis en ervaringen met de MKBA te bundelen in één document en in principe toepasbaar te maken voor alle beleidsterreinen. De nieuwe leidraad beschrijft aan welke eisen een MKBA moet voldoen voor een breed veld van (rijks)beleidsterreinen, hoe je een MKBA opstelt en hoe een MKBA (goed) gebruikt kan worden in het beleidsvoorbereidingsproces. De Algemene leidraad is hiermee een belangrijke stap om het gebruik van MKBA's te bevorderen voor brede toepassing bij de beleidsvoorbereiding.

HET DOEL VAN EEN MKBA

Een MKBA biedt een overzicht van de effecten van een maatregel, de aan de maatregel klevende risico's en onzekerheden, en de hieruit voortvloeiende voor- en nadelen voor de maatschappij als geheel. Door deze voor- en nadelen zo veel mogelijk te kwantificeren en te waarderen (in euro's uit te drukken), geeft de MKBA inzicht in het effect van de maatregel op de maatschappelijke welvaart, als het saldo van de in euro's gemeten baten minus de kosten. Welvaart wordt daarbij breed opgevat en omvat ook de kosten en baten van effecten op onderdelen van de maatschappelijke welvaart waarvoor geen marktprijzen bestaan. Denk aan natuur, landschap, veiligheid, cultuurhistorie en sociale cohesie (Van 't Riet in dit Dossier). Door zo veel mogelijk effecten in geld uit te drukken, worden deze onderling vergelijkbaar en kan overzichtelijke informatie worden geboden op basis waarvan een afweging van de voor- en nadelen van een maatregel kan worden gemaakt. Dit laat zien of de maatschappelijke kosten van een maatregel opwegen tegen de maatschappelijke baten. Hiermee kunnen project- of beleidsalternatieven tegen elkaar worden afgewogen op basis van hun gevolgen voor de welvaart van de samenleving als geheel. De MKBA stelt zich hiermee de vraag: 'Hoe verandert de totale maatschappelijke welvaart?' De beantwoording

van die vraag laat zien hoe de verschillende ongelijksoortige effecten en belangen moeten worden meegewogen vanuit de maatschappij als geheel.

De crux van een goede MKBA is een combinatie van effectenbepaling en welvaartsanalyse. Ook als de stap naar waarderen van de effecten om tot een MKBA-saldo te komen (nog) niet kan worden gemaakt, is een overzicht van de effecten van een maatregel al een nuttige en belangrijke stap.

HET BELANG VAN EEN MKBA

Het welvaartseconomische denkkader van de MKBA biedt in de eerste plaats houvast bij de vraag of een vraagstuk een rol van de overheid vergt en zo ja, welke. De MKBA zelf is daarnaast vooral een informatie-instrument dat de besluitvorming over een beleidsmaatregel of beleidsalternatief ondersteunt, zodat voor beleidskeuzes zo veel mogelijk objectieve informatie beschikbaar is. De MKBA past goed in de traditie in Nederland van *evidence based* beleid, structureert en verzakelijkt de besluitvorming en verschaft handvatten om de doeltreffendheid en de doelmatigheid van het beleid in kaart te brengen. Er is momenteel geen vollediger instrument voorhanden om beleidsvoornemens te beoordelen, zoals in de Kabinetsbrief bij de Algemene leidraad MKBA (2013) wordt gesteld. De Algemene leidraad geeft de standaard waaraan MKBA's moeten voldoen. Er zijn echter wel grenzen aan het gebruik van een MKBA. Wanneer besluiten genomen moeten worden over primair morele vraagstukken is een dergelijke analyse bijvoorbeeld niet geschikt. Ook wanneer empirische informatie over de belangrijkste beleidseffecten niet bekend is, is een MKBA niet zinvol. En de onderzoeksinspanning (een MKBA is een complexe analyse) moet natuurlijk wel in verhouding staan tot het te verwachten resultaat en het gewicht van de maatregel.

MKBA's zijn vooral gebruikt voor besluitvorming over infrastructurele projecten zoals Schiphol, Maasvlakte 2, de HSL-Zuid, de IJmeerverbinding en de Zuiderzeelijn. Standaardisering van de methodiek voorkomt dat verschillende belanghebbenden met hun eigen berekeningsmethoden nut en noodzaak van de investering aantonen zoals voorheen bijvoorbeeld bij de besluitvorming over de Betuweroute het geval was. Uit de MKBA van Maasvlakte 2 bleek bijvoorbeeld dat niet alle geplande uitbreiding onmiddellijk nodig was en dat het beter was om te faseren.

Een ander voorbeeld is de discussie over de groei van het aantal vluchten op Schiphol. Het voordeel van

een voortgezette groei van Schiphol – veel goedkope directe verbindingen voor alle Nederlanders – is vele malen groter dan het nadeel – geluidsoverlast, uitstoot en veiligheidsrisico's – dat de mensen ondervinden die er in de buurt wonen. Vanuit maatschappelijk oogpunt is het toestaan van meer vluchten op Schiphol dan ook de beste optie. De MKBA laat zien dat de benadeelden in de buurt van Schiphol kunnen worden gecompenseerd door een deel van de opbrengsten van Schiphol te gebruiken voor geluidsisolatie en – in uiterste instantie – het uitkopen van benadeelde bewoners.

Deze casus laat ook gelijk de beperking van de MKBA zien. Ondanks het maatschappelijke voordeel van het laten doorgroeien van Schiphol, kiest de politiek (en dus de maatschappij als geheel: 'wij') er toch voor om dat niet toe te staan. Andere belangen (zoals die van omwonenden) worden politiek zwaarder gewogen.

TYPEN MKBA'S

In de praktijk komen een aantal typen MKBA's voor, bijvoorbeeld een integrale MKBA versus een Kengetallen-KBA (KKBA). Welk type MKBA gebruikt wordt, is onder meer afhankelijk van de fase waarin het besluitvormingsproces verkeert. Vroeg in het proces gaat het meestal om een KKBA. Als er meer informatie beschikbaar is, kan een meer integrale MKBA opgesteld worden. Een ander type analyse dat gebaseerd is op de MKBA is de kosteneffectiviteitsanalyse (KEA). Hierin staat één effect centraal. De kosten van de verschillende manieren om dat effect te bereiken worden met elkaar vergeleken, maar het doel van het beleid staat niet ter discussie. Dit type analyse wordt vaak in de zorg gebruikt. De opzet van een KEA verschilt niet erg van die van een MKBA: de analyse berust op dezelfde uitgangspunten en dezelfde wel-

Stappenplan van MKBA

FIGUUR 1

Bron: Romijn en Renes, 2013

vaartseconomische principes. Van belang daarbij is dat de relevante effecten gebaseerd zijn op de brede maatschappelijke welvaartsdefinitie en dat de betalingsbereidheid van de burger de basis is voor de waardering van de effecten.

Daarnaast bestaan er andere methoden, zoals de Multicriteria-analyse (MCA). In een MCA bepalen politici en experts de gewichten (waardering) van de verschillende effecten en is er kans op overlap tussen de onderscheiden effecten. Deze zijn voor een MCA niet gebaseerd op een welvaartsfunctie en kunnen daarom eenzelfde welvaartseffect beschrijven en dubbel tellen.

NIEUW IN DE ALGEMENE LEIDRAAD MKBA

De rol van de Algemene leidraad is om de bruikbaarheid van de MKBA in het besluitvormingsproces te verbeteren. MKBA's die in opdracht van de rijksoverheid worden opgesteld, moeten aan de richtlijnen uit de leidraad voldoen. Voor de toepassing op specifieke beleidsterreinen moeten van deze leidraad werkwijzers afgeleid worden.

De Algemene leidraad MKBA bouwt voort op de Leidraad OEL. Daarnaast is bij het opstellen van de Leidraad MKBA gebruikgemaakt van de ervaringen die in de MKBA-praktijk zijn opgedaan en nieuwe empirische en wetenschappelijke inzichten. Dit leidt tot een aantal nieuwe accenten en elementen.

In de eerste plaats betreft dit een stappenplan, zoals dat in de praktijk is ontwikkeld. Het biedt een goede structuur om een MKBA op te stellen, ook voor andere beleidsterreinen. Het stappenplan is niet nieuw: nieuw is dat het een verplicht onderdeel is van de MKBA. Ten tweede besteedt de Algemene leidraad aandacht aan de rol van de MKBA in de besluitvorming. Een derde belangrijke aanvulling is het belang van de kwaliteit van de benodigde empirische informatie. Deze drie aanvullingen diep we hieronder verder uit.

HET MKBA-STAPPENPLAN

Het opstellen van een MKBA bestaat uit een aantal stappen. De Algemene leidraad presenteert deze stappen in een overzichtelijk stappenplan (figuur 1). Door dit stappenplan toe te voegen aan de leidraad wordt duidelijk gemaakt dat de MKBA meer is dan alleen de relevante cijfers bij elkaar zoeken. De MKBA draagt juist ook bij aan het structureren van het beoordelingsproces in een eerdere fase en aan het transparant maken van de interpretatie en presentatie van de resultaten.

De eerste drie stappen vormen de voorbereiding van de MKBA en geven antwoord op vragen als 'Wat is het probleem?', 'Hoe ontwikkelt het probleem zich als we niets doen?', 'Wat zijn de mogelijke oplossingen?' Deze vragen helpen de discussie over probleem, beleidsdoelstelling en maatregelen te verzakelijken. De bepaling van effecten, baten en kosten vormt de kern van de MKBA (stap 4 en stap 5). De varianten- en risicoanalyse dienen om de robuustheid van de resultaten te testen. Ten slotte worden de resultaten verwerkt in een overzichtelijke tabel en gepresenteerd, verantwoord en geïnterpreteerd.

ROL VAN DE MKBA IN DE BESLUITVORMING

Veel bestuurders reageren positief op de manier waarop de MKBA de discussies over nut en noodzaak van de investeringen structureert en verzakelijkt (B&A Consultants, 2013). Toch worden er ook problemen gesignaleerd. Hoe de MKBA is opgesteld, is vaak onduidelijk en er ligt relatief veel nadruk op het MKBA-saldo. In de Algemene leidraad MKBA worden deze problemen aangepakt en wordt aangegeven hoe de MKBA op het besluitvormingsproces aan kan sluiten.

Hoewel de MKBA een belangrijke rol heeft in de structurering en verzakelijking, blijkt vaak dat de discussie zich toespitst op het MKBA-saldo. Regelmatig komt het in de laatste fase van de besluitvorming voor dat de MKBA-uitkomsten niet stroken met de verwachtingen van bestuurders. De MKBA gooit roet in het eten van een voorkeursbeslissing waarvoor – vaak met veel moeite – bestuurlijk draagvlak is gevonden. Dit leidt tot irritatie en de neiging om de uitkomsten weg te wuiven. Daarnaast wordt de MKBA vaak als een *black box* ervaren: de uitkomst is bekend, maar hoe is die tot stand gekomen? De Algemene leidraad geeft aan hoe het anders kan.

De MKBA is meer dan alleen het saldo

In het besluitvormingsproces kunnen, net als bij het opstellen van de MKBA, meerdere fasen worden onderscheiden: van probleemidentificatie en probleemanalyse, via het formuleren van beleidsdoelen en maatregelen naar de beoordeling, afweging en politieke keuze. Om het draagvlak voor het gebruik van de MKBA te behouden of te vergroten en de sterke kanten van de analyse te kunnen benutten, is het noodzakelijk om de relatie met de besluitvorming te verstevigen. De rol van de MKBA moet en mag niet beperkt blijven tot de eindbeoordeling van de maatregel. Ook

in eerdere fasen van het besluitvormingsproces is de MKBA nuttig om de beleidsvoorbereiding te structureren. Vragen als ‘Wat is het probleem?’, ‘Hoe ontwikkelt het probleem zich als we niets doen?’ en ‘Wat zijn de mogelijke oplossingen?’ helpen de discussie over de maatregelen te verzakelijken.

Deze aanvullende rol is te herleiden tot een goed gebruik van de MKBA in een besluitvormingsproces. Daartoe moet er aandacht worden besteed aan de aansluiting tussen het MKBA-instrument en het besluitvormingsproces. Zo moeten de geconstateerde problemen en de maatregelen, die hiervoor in overweging worden genomen, op elkaar aansluiten. Als dit niet het geval is, dan kan de MKBA geen antwoord geven op de beleidsvraag. Een belangrijke les uit de ervaring met het gebruik van de MKBA's bij de beleidsvoorbereiding is dat de opsteller van de analyse moet vaststellen of de probleemanalyse aansluit bij de voorgenomen beleidsmaatregelen en wat dit betekent voor de relevantie van de MKBA. Een betere aansluiting van de MKBA op het besluitvormingsproces kan bereikt worden door meteen in de eerste fasen van de beleidsontwikkeling MKBA-kennis beschikbaar te hebben.

Black box

Het besluitvormingsproces is niet alleen gebaat bij een MKBA die aansluit bij de voorliggende problematiek, maar ook bij een MKBA die draagvlak heeft bij de betrokkenen. De MKBA wordt echter vaak ervaren als een *black box*. Om ervoor te zorgen dat de bij het besluitvormingsproces betrokken belanghebbenden de MKBA als een structurerend en afwegend hulpmiddel zien, is openheid nodig over de manier waarop in een MKBA de beoordeling van de voorgenomen maatregel tot stand is gekomen.

De MKBA kan verder worden ingezet om beleidsmaatregelen te optimaliseren: ook dit gebruik kan nuttig zijn voor de betrokken actoren. Het is daarom aan te bevelen om de relevante actoren in een vroegtijdig stadium bij de MKBA te betrekken. Communicatie over de MKBA, over de effecten die erin worden meegenomen en over de gekozen beleidsalternatieven is van belang om begrip en draagvlak voor de MKBA te genereren. Op die manier zullen de betrokken actoren het eens zijn over het soort vragen dat met de MKBA wordt beantwoord en het soort uitkomsten dat hierbij te verwachten is. Ten slotte is het van belang dat de MKBA-opsteller aangeeft wat de aannames zijn die hij heeft gehanteerd bij het opstellen van de analyse

en hoe deze de uitkomsten ervan beïnvloeden.

De uitgangspunten die voor het opstellen van een MKBA worden gehanteerd, betekenen dat verdelings-effecten geen invloed hebben op het MKBA-saldo. De verdeling van kosten en baten speelt vaak in de besluitvorming een belangrijke rol. Als er aanmerkelijke verdelingseffecten zijn, is het daarom van belang om naast het saldo ook de verdeling van de kosten en baten over verschillende groepen in de samenleving in kaart te brengen. Voor de acceptatie van de MKBA helpt het bovendien om de voor- en nadelen voor de verschillende relevante maatschappelijke groepen in hun onderlinge samenhang in beeld te brengen.

Presentatie en interpretatie

Ook aan de presentatie en interpretatie worden in de leidraad eisen gesteld. Een MKBA kan nog zo goed zijn uitgevoerd, maar als de rapportage erover niet in orde is, missen de verkregen inzichten hun uitwerking op de beleidsvoorbereiding en kunnen de besluitvormers op het verkeerde been worden gezet. Hieraan is toegevoegd dat de MKBA-opstellers ook een interpretatie geven van de resultaten door aan te geven wat de belangrijkste drijvende factoren zijn achter de uitkomst van de MKBA. Ook kan de MKBA-opsteller aangeven hoe, op basis van de uitgevoerde MKBA, de voorgestelde beleidsmaatregelen verbeterd kunnen worden, in de zin dat ze de welvaart verder verhogen.

KWALITEIT VAN EMPIRISCHE INFORMATIE

Een MKBA staat of valt met de mate waarin de effecten van een maatregel kunnen worden bepaald en gewaardeerd. Dat verschilt per maatregel en per beleidsterrein. Op de beleidsterreinen waar MKBA's al langer worden toegepast is betrouwbare en bruikbare empirische informatie voor de belangrijkste effecten beschikbaar. Maar dat is niet vanzelfsprekend voor alle beleidsterreinen. Omdat de Algemene leidraad breed toepasbaar is, zijn eisen aan de effectbepaling geformuleerd.

Effectbepaling

Idealiter wordt bij het opstellen van een MKBA gebruikgemaakt van origineel wetenschappelijk onderzoek waarin een onomstotelijk causaal verband tussen een maatregel en de belangrijkste effecten wordt vastgesteld. Een dergelijk onderzoek is echter kostbaar en vergt veel tijd. In veel gevallen kan op basis van inzichten uit bestaand wetenschappelijk onderzoek een redelijk accuraat beeld van de maatschappelijke kos-

ten en baten worden opgebouwd. De accuratesse van een MKBA kan dus verschillen en de opsteller van de analyse moet daar verantwoording over afleggen. In de praktijk worden daarom vaak bestaande wetenschappelijke inzichten en praktische marktkennis gebruikt om de effecten van een maatregel te bepalen. De belangrijkste methoden voor het bepalen van de effecten zijn daarom gedragsmodellen, *business cases*, empirisch bepaalde prijselasticiteiten, experimenten en kengetallen. Daarbij geldt dat naarmate een effect belangrijker is voor de uitkomsten van de MKBA, een gedetailleerder onderzoek gewenst is.

Empirische kennis is niet zonder meer overdraagbaar. De geschiktheid van een gedragsmodel of van in de (inter)nationale literatuur gevonden empirische verbanden of kengetallen is niet automatisch voor het voorliggende vraagstuk gegarandeerd; de empirie is daar immers niet op toegesneden. Als dat het geval is (bijvoorbeeld bij arbeidsmarkt of onderwijs), dan volstaan bestaande inzichten niet en kan beter een op het voorliggende probleem toegesneden experiment worden uitgevoerd. Dit kan een gerandomiseerd experiment zijn, al is dat niet altijd haalbaar. Een natuurlijk experiment is dan een goed alternatief. Ook zo'n studie is specifiek gericht op de voorliggende maatregel. En in geval er geen empirische informatie beschikbaar is, kan een experiment uitkomst bieden. Vooral in die gevallen waar het om nieuw beleid gaat, kan een experiment veel kennis genereren over hoe en in welke mate het beleid een oplossing biedt voor het geconstateerde probleem.

Waardering

Bij de MKBA is de waardering van effecten gebaseerd op de betalingsbereidheid van consumenten. Daarbij wordt zo veel mogelijk aangesloten bij de waargenomen marktprijzen. Voor het bepalen van de betalingsbereidheid van de consument voor ongeprijsde effecten zijn de waargenomen-voorkeurmethode en de beweerde-voorkeurmethode beschikbaar. Waargenomen-voorkeurmethode (*revealed preference*) leiden de waardering voor een ongeprijsd effect af uit het gedrag van consumenten op aanpalende markten. Het gaat hierbij om de hedonische-prijsmethode en de reiskostenmethode. De beweerde-voorkeurmethode (*stated preference*) leiden de waardering voor een ongeprijsd effect af door mensen ernaar te vragen. Ook voor het bepalen van de bestaanswaarde of intrinsieke waarde van goederen is de beweerde-voorkeurmethode bruikbaar.

Elk van deze methoden heeft zijn eigen voor- en nadelen. De MKBA-opsteller moet zich ervan vergewissen dat de methode *state of the art* wordt uitgevoerd.

CONCLUSIE

De nieuwe Algemene leidraad MKBA bundelt ervaringen en kennis over de MKBA en maakt het instrument bruikbaar voor andere beleidsterreinen. Aandacht voor de rol in de besluitvorming en voor de kwaliteit en betrouwbaarheid van empirische informatie zijn belangrijke aanvullingen op de bestaande MKBA-praktijk. Hiermee is de nieuwe leidraad de basis voor de verdere ontwikkeling van de MKBA en het gebruik in de Nederlandse beleidspraktijk.

Ervaringen bij eerdere MKBA's hebben geleerd dat een leidraad alleen niet voldoende is om goede MKBA's te realiseren. Hiervoor is ook een kwaliteitsborgingsmechanisme noodzakelijk. Een belangrijk element daarin is de professionaliteit van de MKBA-opsteller. Bij het opstellen van een MKBA moeten keuzes gemaakt worden; het is in veel gevallen maatwerk. Het is aan de MKBA-opsteller om de keuzes te verantwoorden en om transparant te zijn over de toepassing van de theorie en de kwaliteit en de betrouwbaarheid van de empirie. Ten slotte benadrukken we dat voor het opstellen van een MKBA kennis van de welvaarts-theorie wel noodzakelijk maar niet voldoende is. Een goed begrip van het beleidsveld en van de werking van het beleidsinstrument is een noodzakelijke voorwaarde om een MKBA te kunnen opstellen.

LITERATUUR

- B&A Consultants (2013) *Evaluatie maatschappelijke kosten-batenanalyse*. Nota ruimtbudget projecten op www.rijkswaterstaat.nl.
- Eijgenraam, C.J.J., C.C. Koopmans, P.J.G. Tang en A.C.P. Verster (2000) *Evaluatie van infrastructuurprojecten, Leidraad voor kosten-batenanalyse*. Den Haag/Rotterdam: CPB/NEI.
- Kabinetsbrief (2013) *Kabinetsbrief en Algemene MKBA Leidraad*. Den Haag: Ministerie van Financiën.
- Kind, J., S. Reinhard, A. Woning en P. Zwaneveld (2014) Het gebruik van MKBA's voor waterveiligheid en zoetwater. *ESB*, 99(4696s), 68–73.
- Riet, M. van 't (2014) Wat van waarde is moet worden benoemd: essay. *ESB*, 99(4696s), 15–16.
- Romijn, G. en G. Renes (2013) *Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse*. Den Haag: CPB en PBL.